

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

בס"ד שעור מורה מוריננו הרב יהודה גנס שליט"א שבת כי תשא תשע"ז:

בדין פדיון הבן לבכור גדול, האם המצוה על אביו או עליו

א] עובדא הוה שבא יהודי מעולי חבר העמים שהוא בכור ועדיין לא נפדה, וכעת בגדלותו בא לפדות את עצמו, ונידונה השאלה על מי מוטלת כעת מצוות הפדיון, האם על אביו או עליו.
ב] והנה ז"ל הרמב"ם¹: "עבר האב ולא פדהו כשיגדיל חייב לפדות את עצמו", אלא שיש לעיין האם הלכה זו נאמרה רק כשאין האב רוצה כעת לפדותו, אולם אם האב מעוניין כעת לפדותו לא פקעה מצוותו, או שכל שהגדיל שוב אין המצוה מוטלת כלל על האב אלא על הבן².

ג] ונחלקו בדבר רבותינו הראשונים, דהנה בספר החינוך³ כתב וז"ל: "ולפי הדומה שהאב חייב לעולם לפדות את בנו, ואפילו לאחר שהגדיל הבן המצוה מוטלת על האב, וכמו שאמר הכתוב וכל בכור אדם בבניך תפדה, הרי שהטיל המצוה על האב, וכן נראה בקידושין", הרי שצייד החינוך שהאב לעולם מחוייב בפדיון בנו.

ד] וכדבריו כתב הרשב"א בתשובותיו⁴ שהאב מחוייב לעולם בפדיון בנו, וכלשונו: "והגע בעצמך אימתי פקע זכות האב ואימת פקע שעבוד הפדיון מנכסיו וחל על הבן", אלא דכתב שם ששניהם גם האב וגם הבן חייבים במצוה וכל הקודם זכה, ומ"מ האב קודם לבנו שמצות האב על הבן, ומ"מ אין כופים את האב אלא את הבן, עיי"ש. וכן הריטב"א בחידושי בקידושין⁵ כתב כדבריהם שמצות האב לא פוקעת לעולם.
ה] ומאידך בשו"ת הריב"ש⁶ כתב שכשיגדל הבן "אז אי אפשר לעשות אלא ע"י עצמו", הרי שנחלק על כל הראשונים הנ"ל, וס"ל דמצות האב פקעה⁷. [ועיי"ש שביאר שעיקר המצוה על הבן, אלא דבקטנותו שאינו יכול לפדות עצמו הרי האב מצווה לדאוג לחיובו של הבן, והרי הוא כשלוחן].

ו] ולכאור' היה נראה, ששורש מחלוקת הרשב"א ודעימיה היא בגדר מצות האב, דלריב"ש מצות האב היא לדאוג לחיובו של הבן, וכמש"כ להדיא [ועיי"ש שביאר על פי זה מדוע במילה כתב הרמב"ם שאב המל את בנו מברך "למול" ובפדיון הבן מברך "על פדיון הבן", משום שבמילה היא מצות האב, ובפדיון היא מצות הבן, והרי זה כשליח העושה מצוה שמברך ב"על", עיי"ש ה], ומאידך לרשב"א ודעימיה חובת הפדיון של האב היא מצותו ולא מצות הבן, ולכן אין מצוה זו פוקעת כשגדל הבן.

אלא דממה שכתב הרשב"א שם דאין כופים את האב אלא את הבן, וכלשונו "שדבר זה למצוה נאמר ולא לעיכוב", משמע שגם לרשב"א מצות הבן על האב ואין זו מצוותו, וס"ל דדין כפיה לאדם נאמר רק במצוותיו ולא כשמצות בנו עליו, אלא שלשיטתו חובתו לדאוג לפדיון בנו לא פוקעת לעולם⁸.

ואם כנים הדברים, אין ראייה מהרמב"ם לשיטת הריב"ש, שאף שבודאי להרמב"ם חובת הפדיון היא מצות הבן ולא מצות האב, [וכמתבאר ממש"כ לברך על פדיון הבן ולא לברך לפדות הבן, וכנ"ל], מ"מ יתכן שיסבור לרשב"א שחובת האב לא פוקעת כשגדל הבן.

ז] והנה בקידושין כ"ט. איתא: ת"ר הוא לפדות ובנו לפדות הוא קודם לבנו, רבי יהודה אומר בנו קודמו שזו מצותו על אביו וזו מצות בנו עליו. אמר רבי ירמיה הכל מודין כל היכא דליכא אלא חמש סלעים הוא קודם לבנו מ"ט מצוה דגופיה עדיפא כי פליגי היכא דאיכא חמש משועבדים משועבדין וחמש בני חורין ר"י סבר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא וכו' ורבנן סברי מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא וכו'.

¹ פ"א מהל' בכורים הלכה ב'.

² ולכאור' יש לדייק קצת מל' הרמב"ם [שהוא לשון הגמ' בקידושין כ"ט] שכתב עבר האב ולא פדהו, ולא כתב אם אין האב רוצה לפדותו וכו', ומשמע לכאור' דכל שלא פדאו אביו בקטנותו א"א אלא שיפדה את עצמו, ועיין.

³ סוף מצוה שצ"ב.

⁴ חלק ב' סימן שכ"א.

⁵ מהדו"ב כ"ט. ד"ה ת"ר הוא לפדות.

⁶ סימן קל"א.

⁷ ואמנם בשו"ת בית שערין סימן שפ"ה כתב שהריב"ש לא נחלק עם הרשב"א, אלא שכוונתו שיש במצות פדיון ב' דינים לפדות ושיהיה הבן פדוי, והחלק השני במצוה פוקע כשהבן גדל, עיי"ש ה'.

⁸ אולם פשוטו לשון הריב"ש בפשטותו הוא שלא כדבריו, אלא שמצות האב פקעה לגמרי, ועיין.

⁸ וע"ע בספר פדיון הבן כהלכתו במילואים סימן א' שהביא מי שכתב להיפך, ששורש מחלוקתם בגדר מצות האב, ולענ"ד נראה כמש"כ.

קהל עדת ישורון

י ר ו ש ל י ם

ופירש"י דמיירי במשועבדין שהוא שיעבד, ואף שכשאין אלא חמש סלעים מצוה דגופיה עדיפא, מ"מ כשיכול לפדות גם את עצמו וגם את בנו מצות בנו קודמת, ולכן [למ"ד מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא] פודה קודם את בנו מבני חורין ואח"כ את עצמו ממשועבדים.

ומבואר דס"ל לרש"י לחלק בין דין קדימה לבין היכא שאין לו אלא חמש סלעים, דכשיש לו רק חמש סלעים ע"כ מצוה דגופיה עדיף וצריך לפדות את עצמו, אולם כשבידו לקיים שניהם יקדים מצות בנו שהיא מצוה המוטלת עליו למצות פדיונו שהיא מצוה המוטלת על אביו.⁹

ולכאוי נראה דס"ל לרש"י שמצות האב על הבן היא מצוה שלו, ולא שהצטוה לדאוג לחובת הבן [ודלא כמשנ"ת אליבא דהרשב"א והריב"ש], שאם עיקר המצוה על הבן מדוע מצות בנו קודמת למצותו, אדרבה מצוותו תקדם.

[ח] ובתוס' [ושאר הראשונים]¹⁰ פירשו שמדובר במשועבדים ששעבד אביו אחר שהצטוה בפדיונו, [ואין הלקוחות יכולים לומר הנחנו לך בני חורין, משום שבא עליהם מכח חובת האב, ומנכסי האב אין בני חורין, עיי"ש], ומבואר לכאוי מדברי התו' והראשונים כשיטת הרשב"א שחובת האב לא פקעה כשגדל הבן, דהרי שם בודאי הבן גדול, שהרי כבר יש לו בן, וצ"ע א"כ משם על שיטת הריב"ש¹¹.

[ט] אולם י"ל שלא נאמרו דברי הגמ' שם אלא כשהניח האב משועבדים ואליבא דמ"ד שעבודא דאוי [עכ"פ במלוה הכתובה בתורה], דהשעבוד שחל על הנכסים לא פקע, ודברי הריב"ש נאמרו כשאין נכסים שהשתעבדו קודם שגדל הבן, או למ"ד שעבודא לאו דאוי¹².

[אלא דברמ"א]¹³ כתב דלשיטת הריב"ש א"א לפדות ע"י שליח, ורק האב או הבן יכולים לפדות, ולשיטתו לכאוי א"א לומר כן, דמה בכך שהשתעבדו הנכסים, שהרי אם האב אינו מצווה בפדיון שוב לא שייך חובת פדיון כלפי נכסיו, אלא דרבו החולקים על הרמ"א וסוברים דגם לרמ"א שייך פדיון ע"י שליח, וממילא שייך גם כן חובה על הנכסים למצות הפדיון, וכדין המתחייב עולה ומת שיביאו עולה מנכסין].

[י] והנה הרשב"א בתשובתו הנ"ל הוכיח ששעבודו של האב לא פקע כשגדל הבן, מהא דאיתא בכורות מ"ח שמי שהניח ב' בנים שלא ידוע מי מהם הבכור חייבים בפדיון מנכסיו שהניח ממ"נ, אף שיש להם נכסים הרבה, ואף שהם גדולים, עיי"ש, הרי שהשעבוד שחל לא פקע, וצ"ע איך יישב הריב"ש ראייה זו. אמנם להנ"ל י"ל שכל שהניח נכסים, בודאי מודה הריב"ש שהשתעבדו הנכסים [למ"ד שעבודא דאוי], ולא מיירי הריב"ש אלא בעיקר החיוב שפקע מהאב כשגדל הבן¹⁴.

[יא] העולה מכל הנ"ל, דבדין בכור אחר שהגדיל אם עדיין מצווה האב בפדיונו נחלקו בדבר הראשונים, דלשיטת הרשב"א החינוך והריב"א עדיין מצווה האב בפדיונו, ומאידך לריב"ש שוב אין מחויב האב בפדיונו, והתבאר שכל שהניח האב נכסים גם לריב"ש עדיין משועבדים הנכסים בפדיון למ"ד שעבודא דאוי. [אלא שלהלכה נחלקו הפוסקים האם שעבודא דאוי].

[יב] ולענין הלכה כתב בשו"ת שבט הלוי¹⁵ שמכיון שבב"י [בבדק הבית]¹⁶ סתם כדברי הרשב"א יש לנהוג כן, אלא שימנה הבן את האב לשלוח, [שאף שנחלקו הפוסקים אם מועילה שליחות לפדיון הבן, דעת רוב הפוסקים שמועילה שליחות], ודבריו קצ"ע דהלא הב"י בריש הסימן העתיק גם את דברי הריב"ש¹⁷. ולולא דבריו היה נראה להיפך, דמכיון שלכו"ע הבן מצווה בפדיון, ונחלקו האם האב גם מצווה, עדיף שיפדה הבן את עצמו, אלא שימנהו האב לשליח [לסוברים שהאב מצווה עדיין בפדיון], ועיין.

⁹ ועיין ברכת אברהם שם שהאריך בביאור שיטת רש"י.

¹⁰ תו' הרא"ש, רשב"א, ריב"א, ר"י, ר"י הזקן.

¹¹ וזו כוונת החינוך שכתב שבקידושין מבואר כדבריו, וכדביאר במנחת חינוך בתחילת המצוה, עיי"ש.

¹² ועיין ח"מ ר"ש ס' ל"ט בש"ך שהאריך לחלוק עם המהרש"ל שלמהרש"ל להלכה שעבודא דאוי, והש"ך כתב שנחלקו בדבר הראשונים, וצידד לפסוק דשעבודא לאו דאוי.

אולם הריב"ש הלא מיירי בבירור שיטת הרמב"ם, ולרמב"ם בודאי שעבודא דאוי, וע"כ דמיירי הריב"ש כשאין נכסים, או שגם כשהנכסים השתעבדו חיובו של האב עכ"פ פקע, אלא דהשעבוד שחל על הנכסים לא פקע, דלא גרע ממת האב.

שו"ר בס' אביעזרי [א"א מביכורים הל' א'] שכתב שפשיטא שיש שעבוד נכסים על נכסי האב, וכל הנידון הוא האם יש מצוה על האב, ונ"מ לחייבו מנכסים שיקנה אח"כ, עיי"ש ה.

¹³ יו"ד סימן ש"ה סעיף

¹⁴ ועוד י"ל ששם שכל אחד מהבנים ספק בכור ואינו מחויב לפדות עצמו, לעולם דינם כקטנים שמצותם על האב, ועיין.

¹⁵ חלק ח' סימן ר"מ.

¹⁶ יו"ד סימן ש"ה ט"ז.

¹⁷ אלא דצ"ע מדוע לא ציין מרן הב"י שיש כאן פלוגתא בין הרשב"א לריב"ש.